

> Retouradres Postbus 1600 3800 BP Amersfoort

College van B&W van Gemeente Aalten
T.a.v.
Postbus 119
7120AC Aalten

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

Contactpersoon

Onze referentie

197709

Olonummer

5688151

Bijlagen

0

Datum 21 januari 2021
Betreft Advies RCE | herbestemming Oosterkerk Aalten

Gegevens beschermd(e) monument(en)

Naam Oosterkerk
Adres Oosterkerkstraat 1
Postcode/plaats 7121AJ Aalten
Gemeente/provincie Aalten; Gelderland;
Monumentnummer 523199

Geacht college,

Op 8 januari 2021 vroeg u mij u te adviseren over de voorgenomen wijziging(en) van bovengenoemd monument op grond van artikel 2.26, tweede lid, van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo) in samenhang met artikel 6.4, eerste lid onder a, van het Besluit omgevingsrecht (Bor). U heeft mij daartoe de aanvraag om een omgevingsvergunning toegezonden.

Advies

Ik adviseer u de gevraagde omgevingsvergunning te verlenen met daaraan verbonden de volgende voorschriften:

- Voor de trap in de toren wordt nog een definitief ontwerp voorgelegd. Benoemd is de **stappen uit de 'Restauratieladder'** als uitgangspunt te hanteren.
- Voor het vrijkomende glas-in-lood (met figuratieve voorstellingen) volgt nog een plan om deze in het interieur te verwerken (voorkeursoptie) of deze te schenken aan het materialendepot van de Monumentenwacht Gelderland.
- Door de nieuwe gelijkvloerse situatie lijken de huidige monumentale entreeuren te zweven alsof het luiken zijn. Hiervoor volgt nog een plan om dit in de terreininrichting beter passend op te lossen.

Hieronder licht ik toe hoe ik tot dit advies ben gekomen. Bij de beoordeling heb ik de stukken betrokken zoals deze zijn ingediend bij de aanvraag. Een locatiebezoek heeft plaatsgevonden op 23 september 2020.

Het plan

Het plan betreft de herbestemming van het kerkgebouw tot een woon-zorgcomplex met 21 eenheden en gemeenschappelijke ruimten.

Motivering

Allereerst wil ik mijn waardering uitspreken richting gemeente, initiatiefnemer en architect voor de zorgvuldige planvorming. Het afgelopen jaar was er sprake van een plezierig proces met een verkennend startoverleg van een eerste schetsplan (21 april 2020), een verder uitgewerkt plan met een locatiebezoek (23 september 2020) en een laatste bespreking van het definitief uitgewerkte plan (5 januari 2021). De aandachtspunten uit de preadviezen zijn steeds ter hand genomen en verwerkt in de verder uitgewerkte plannen. Het plan kan daarom op mijn instemming rekenen.

Door het kerkbestuur is in 2017 al een haalbaarheidsstudie met bouwhistorisch onderzoek en waardenstelling uitgevoerd om de mogelijkheden van de te verkopen kerk te onderzoeken. Deze onderzoeken vormden een waardevolle onderlegger voor de planvorming om de kerk her te bestemmen tot een woon-zorgcomplex. Het was tevens de wens van de verkopende kerkgemeente dat de kerk een maatschappelijke bestemming zou krijgen. Uit onderzoek bleek eveneens dat er behoefte is aan deze voorziening in Aalten.

De belangrijkste waarden van de Oosterkerk uit 1913 zijn de ruimtelijkheid van het interieur met de zichtbare spantconstructie en de ingetogen soberheid van de architectuur. Het realiseren van een woon-zorgvoorziening in een kerk vraagt in de regel om een aantal ingrijpende ingrepen, met name met betrekking tot daglichttoetreding en het realiseren van volumes in de open ruimte. Tijdens het planproces zijn zorgvuldige studies gedaan naar hoe dit gerealiseerd kan worden met respect voor de monumentale waarden en passend bij de architectuur van de kerk.

Terugblik op de eerdere preadviezen

Tijdens het vooroverleg zijn de volgende aandachtspunten benoemd en besproken:

- **Kleine aanbouw oostzijde (nieuwbouw):** nieuwbouw ondergeschikt houden aan de kerk met een bruine/rode baksteen.
- **Nieuwe gevelopeningen:** Het realiseren van een groot aantal grote openingen heeft een aantasting van het voor dit bouwtype kenmerkende gesloten karakter op de begane grond tot gevolg. Geadviseerd is om in plaats van enkele grote openingen in de transepten meer differentiatie te realiseren in de gevelopeningen. Bijvoorbeeld door één groot gebaar in de kopgevels van beide transepten waar de gezamenlijke huiskamers zich bevinden. Voor de afschuinde geveldelen worden meer bescheiden ingrepen voorgesteld, bij voorkeur met (gedeeltelijke) handhaving van de bestaande raamopeningen. Voor de grote opening in de kopgevel is het belangrijk is dat er voldoende ruimte tussen het te handhaven verdiepingsvenster en de nieuw toe te voegen opening overblijft. Van belang is dat de vormgeving aansluit bij de bouwstijl (geen spitsbogen). Het is nog een ontwerp opgave om meer verticale geleding te bereiken voor de nieuwe openingen, in combinatie met een geslotener karakter, zonder dat dit ten koste hoeft te gaan van daglichttoetreding. Het advies

is vooral om de voorkomen dat met name de gevelopeningen in de schuine gevelvlakken van de transepten richting straatzijde, de kerk niet 'te bloot' maken.

- **Bestaande glas-in-lood-vensters:** de vensters worden zoveel mogelijk in tact gelaten. Het monumentale gedenkraam blijft behouden en op gezette tijden ook toegankelijk voor bezoek. Een deel van het huidige glas-in-lood wordt vervangen door blank glas-in-lood met dezelfde detaillering. Geadviseerd is om de vensters met figuratieve voorstellingen zo veel mogelijk te behouden. Waar dat niet kan wordt geadviseerd het vrijgekomen glas-in-lood her te gebruiken en een nieuwe plek binnen het gebouw te vinden (**bijvoorbeeld als 'schilderijtjes met LED-verlichting**) of te doneren aan het materialendepot van de Monumentenwacht Gelderland.
- **Interieur:** geadviseerd is de kleurstelling van het kerkinterieur te handhaven en de nieuwe toevoegingen een eigen kleurstelling te geven. Binnen kun je straks op strategische punten de kerk beleven. Middels een zichtlijn vanuit entree zijn het preekgedeelte en het orgel waarneembaar. Het orgel is onderdeel van het monument en blijft zoals hij nu is, al zal de akoestiek naar verwachting anders zijn na de plaatsing van de voorgestelde inbouwen. Het orgel blijft bespeelbaar, bijvoorbeeld voor kerstvieringen. Door het orgelbalkon zal een doorgang worden gerealiseerd om op de verdieping erachter uit te komen. De lift staat nu centraal in de ruimte, dit is praktisch en de zichtlijn vanuit de entree blijft behouden. De lift en de toilet zorgen op de begane grond voor symmetrie, op de bovenliggende verdiepingen is de toilet niet doorgetrokken waardoor hier geen symmetrie is. De adviseurs kunnen de gemaakte ontwerpkeuzes op dit punt goed volgen. Het heeft een positief effect op de speelsheid van de inbouw en de te gebruiken ruimten op de verdiepingen, waar ook enkele oude kerkbanken een plek krijgen. Geadviseerd is om de nieuwe functies in de kerk vorm te geven als nieuwe inbouwvolumes om de ruimtelijkheid van het kerkinterieur te behouden.
- **Duurzaamheid:** in het verleden is een energiescan gemaakt, gebaseerd op het gebruik als kerk. Hierin is geadviseerd geen voorzetwanden aan te brengen om de schoonmetselwerkdecoraties en de kapspanten met consoles in het zicht te laten. Ook gaven de EPA-berekeningen aan dat het aanbrengen van voorzetwanden slechts gering effect op de energiezuinigheid zouden hebben (gebaseerd op het kerkelijke gebruik). Geadviseerd is daarom om te onderzoeken of voorgestelde voorzetwanden daadwerkelijk noodzakelijk zijn voor de nieuwe functie. De techniekruimte wordt op zolder gerealiseerd. Vloeren worden geïsoleerd en de nieuwe ramen voorzien van HR++ glas. De kap wordt niet geïsoleerd, maar de nieuwe inbouw-units worden zelfstandig geïsoleerd.
- **Spanten:** geadviseerd is om de verticale wanden die op de zolder de ruimten afsluiten een spant terug te plaatsen, zodat dit de ruimtelijkheid ten goede komt en het effect van nieuwe volumes in de kerkruiimte nog meer versterkt.
- **Brandveiligheid:** geadviseerd is om in een vroeg stadium te onderzoeken welke maatregelen er nodig zijn met betrekking tot brandveiligheid en de eventuele gevolgen hiervoor voor de monumentale waarden.
- **Trap toren:** de huidige trap sluit niet aan op de toekomstige verdiepingshoogtes. Daarom is er een aanpassing of vervanging van de trap nodig. De gehele trap is niet te behouden. Geadviseerd is om behoud zoveel mogelijk als uitgangspunt te houden. Dit kan door gedeeltelijk

hergebruik, bijvoorbeeld van de fraai vormgegeven **trapleuning/balustrade**. Geadviseerd wordt om de 'Restauratieladder' als richtlijn en afwegingskader te gebruiken: 1. Uitgangspunt behoud gehele trap, 2. Indien niet mogelijk, aanpassing van de trap door beeld en/of materiaal te behouden/hergebruiken en 3. Nieuwe trap wanneer de voorgaande opties niet mogelijk blijken te zijn. Het is van belang om de stappen inzichtelijk te maken, zodat een weloverwogen afweging kan worden gemaakt.

- **Buitenruimte**: geadviseerd is om nog een terreininrichtingsplan te maken, rekening houden met de kenmerkende Aaltense gangeskes en de balans tussen openheid en de noodzakelijke voorzieningen met betrekking tot veiligheid in verband met de doelgroep (dementerenden). Omdat de vloerniveaus gelijk worden, verdwijnt de stoep/bordes. Omdat de kerkdeuren worden opengezet, lijken deze hierdoor te zweven (alsof het luiken zijn). Geadviseerd wordt om hier in het ontwerp van de terreinaanleg nog aandacht aan te besteden.

Definitieve plan

Het realiseren van een woonvoorziening in een kerk vraagt in de regel om grote ingrepen. Het plan voor de Oosterkerk in Aalten laat zien dat een zorgvuldige ontwerpstudie het mogelijk maakt om de benodigde ingrepen voor deze nieuwe functie te verenigen met de monumentale waarden. Het resultaat is dat de ruimtelijkheid van de kerk goed beleefbaar blijft. Door de positionering van de nieuwe inbouvvolumes met de speelse vides blijft er lucht in de kerk en is het interieur niet tot aan het dak volgeprogrammeerd. De kap, spanten en consoles blijven grotendeels zichtbaar, het preekgedeelte behouden en het orgel gehandhaafd. Ook het monumentale gedenkraam van kunstenaar Marius Richters uit 1946 blijft behouden en te bezoeken en heeft een prominente plek in het interieur. Een deel van de kerkbanken krijg opnieuw een plek in het interieur in de vorm van zitjes her en der in de gemeenschappelijke verkeersruimten (vides). De nieuwe gevelopeningen kennen een gedifferentieerd beeld van enkele nieuwe openingen die zich op een goede manier voegen binnen de architectuur van de kerk en in balans zijn met de geslotenheid.

Mijn preadviezen zijn steeds ter harte genomen en komen tot uiting in het definitieve plan. Voor het onderwerp isolatie is met een onderzoek aangetoond dat het realiseren van voorzetwanden noodzakelijk is. Enerzijds vanwege de doelgroep die hier komt te wonen (comfort en koude luchtstromen), anderzijds zijn ze constructief nodig voor het realiseren van de inbouvvolumes en om installatiedetails weg te werken. De voorzetwanden worden nu alleen toegepast op plekken waar er constructief niet aan te ontkomen is. De metselwerkdetails op de begane grond en eerste verdieping verdwijnen daarmee in de zorgunits. Op de tweede verdieping worden ze weer zichtbaar gemaakt door grotere achterzetkozijnen. In het centrale deel van de kerk blijven alle details zichtbaar. Mijn eerdere adviezen zijn goed verwerkt. Concluderend kan ik daarom instemmen met het voorliggende plan.

Uitgangspunten

Voor meer informatie over aanpassing, restauratie en verduurzaming van rijksmonumenten kunt u onder andere terecht bij '*Uitgangspunten en overwegingen advisering gebouwde en groene rijksmonumenten*' op www.cultureelerfgoed.nl en op www.stichtingerm.nl.

Onze referentie

197709

Afschrift en tekeningen

Graag wijs ik u erop dat u op grond van het Bor verplicht bent een afschrift van het ontwerpbesluit en van de beschikking, beide met bijbehorende stukken, op te sturen naar de minister van OCW, via het Omgevingsloket online of omgevingsvergunning@cultureelerfgoed.nl.

Vragen

Mocht u nog vragen hebben over de inhoud van dit advies, dan kunt u contact opnemen met de contactpersoon die in het briefhoofd vermeld staat.

De minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap,
namens deze,
de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed,